

Котенко О. В., кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри іноземних мов і методик їх навчання
Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка
Веклич Ю.І., старший викладач кафедри
іноземних мов і методик їх навчання
Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ІНШОМОВНО-НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація: У статті проаналізовано шляхи оптимізації підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності згідно сучасних освітніх парадигм. Розглянуто структурні компоненти готовності до іншомовно-навчальної діяльності майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: майбутній вчитель початкової школи, іншомовна комунікативна компетентність, готовність до іншомовно-навчальної діяльності.

Постановка проблеми. Стратегічний курс нашої держави на інтеграцію у європейський культурно-освітній та економічний простір неодмінно позначається серед іншого і на освітній сфері, пріоритетним напрямом діяльності якої на сьогодні є формування нової генерації педагогічних кадрів, здатних не просто надавати знання з певної галузі, а формувати гармонійну особистість учня, спроможного використовувати отриманий арсенал умінь й навичок у реальних життєвих ситуаціях, розширювати його світоглядні орієнтири у напрямку багатоманітного соціокультурного простору.

Важливого значення у цьому контексті набувають нові освітні тенденції, відображені у нормативних документах, що визначатимуть у подальшому стратегію підготовки нового покоління педагогічних кадрів, які працюватимуть на різних ступенях базової освіти. Особливої уваги

заслужують зміни, що стосуються початкової ланки загальної освіти. Вони зумовлюють розширити межі професійної компетентності вчителів початкової школи, визначаючи одним з пріоритетів формування іншомовної комунікативної компетентності вчителів початкової школи.

У новій редакції нормативного документа[7] окреслено коло питань, які стосуються питань забезпечення наступності змісту дошкільної та початкової загальної освіти; удосконалення змісту відповідно до засад особистісно-орієнтованого підходу в навчально-виховному процесі у початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів; формування ключових компетентностей учнів початкових класів: загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, інформаційно-комунікаційної. Акцентується увага на вивченні іноземної мови з 1 класу в усіх загальноосвітніх навчальних закладах. Отже важливого значення, серед іншого, набуває формування іншомовної комунікативної компетентності молодшого школяра.

Відтак постає проблема перегляду підходів до підготовки майбутніх учителів початкової школи з урахуванням вище визначених завдань, що спричинює потребу в удосконаленні підходів до формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи відповідно до нових освітніх тенденцій, у доповненні та уточненні змісту викладання теоретичних та практичних дисциплін циклу «Іноземні мови» у вищих навчальних закладах (ВНЗ).

Оскільки сучасне навчання іноземної мови відбувається в умовах «полілогу культур», тобто інтенсивного спілкування та співпраці між країнами і людьми з різними мовами та культурними традиціями, то і навчання іноземної мови майбутніх учителів початкової школи передбачає розвиток здатності студентів використовувати її як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу, їх готовності до творення педагогічної діяльності у форматі іншомовного простору. Це факт зумовлює взаємозв'язок комунікативного та соціокультурного розвитку студентів засобами іноземної мови для підготовки їх до міжкультурного спілкування у різноманітних

сферах життєдіяльності, до їх професійного становлення у нових освітніх реаліях.

Аналіз досліджень та публікацій. Педагогічні, психологічні і методичні аспекти щодо передумов формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів, достатньо широко висвітлено в науково-педагогічній літературі та періодичних виданнях (А. Басіна, В. Буренко, О. Вишневський, Н. Гальскова, Н. Гез, В. Куліш, С. Ніколаєва, Є. Маслико, В. Редько, П. Сисоев, В. Яніна та інші). Увага науковців зосереджена на аналізі теоретичної бази формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців з іноземних мов[4], специфіці формування мовної та мовленнєвої компетенцій учнів відповідно до ступеня навчання[6], викладання іноземних мов у ВНЗ згідно засад особистісно-орієнтованого навчання, формування іншомовної комунікативної та методичної компетентностей[2] студентів-майбутніх учителів відповідно до вимог сучасних професійно-кваліфікаційних стандартів навчання та ін.

Проте, проблема специфіки формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, уточнення змісту підготовки таких фахівців з урахуванням нових нормативно-освітніх документів потребує детального опрацювання і кореляції відповідно до вимог часу.

Отже, **метою запропонованої статті** є визначення шляхів оптимізації процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до іншомовно-навчальної діяльності, а також виокремлення складових готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовної діяльності на уроках іноземної мови у початкових класах.

Виклад основного матеріалу: З урахуванням вище викладеного, постають питання: У чому ж полягає специфіка підготовки таких фахівців? Яким чином забезпечити реалізацію, запропонованого у нормативних документах, іншомовного навчання учнів з першого класу вже сьогодні? Як підготувати студентів - майбутніх учителів початкової школи до викладання

іноземної мови? Чи готові студенти, що вступають на спеціальність «Початкова освіта» до необхідності поряд з традиційно визначеним переліком предметів, яких навчають у початкових класах, навчати дітей іншомовного спілкування?

З таким переліком питань зіткнулись, у першу чергу викладачі ВНЗ, які мають забезпечити гармонійний особистісно-професійний розвиток майбутніх учителів початкової школи на етапі їх професійного становлення. Адже до введення в дію нового державного стандарту початкової загальної освіти іншомовна комунікативна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи розглядалась у деяких вишах України в контексті підготовки студентів напряму підготовки/спеціальності «Початкова освіта», які обрали для себе спеціалізацію «Іноземна мова», що давало їм можливість додатково отримати право викладання іноземної мови на відповідному ступені навчання. Отже мала місце певна селекція контингенту студентів, які були умотивовані до поглибленого вивчення дисциплін циклу «Іноземні мови». Тому на сьогодні, однією з важливих проблем, що потребують вирішення є проблема готовності студентів - майбутніх учителів початкової школи до поглибленого вивчення іноземних мов і методики їх викладання, які уведені у нормативну частину навчальних планів ВНЗ.

Готовність до діяльності у науковій літературі тлумачиться як «стан мобілізації психологічних, психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності»[3,137]; бажання зробити щонебудь[1,257]. Виокремлюють такі аспекти готовності особистості до діяльності: операційний (володіння знаннями, уміннями, навичками, способами дії у межах певної діяльності), мотиваційний (бажання пізнання, досягнення, реалізації особистості щодо певної діяльності), соціально-психологічний (зрілість комунікативних навичок особистості, здатність уникати деструктивних конфліктів), психофізіологічний (готовність організму діяти у напряму діяльності).

У контексті підготовки майбутніх учителів початкової школи до іншомовно-навчальної діяльності провідними аспектами, на наш погляд, мають стати операційний, мотиваційний, соціально-психологічний аспекти, адже стан готовності особистості до конкретної діяльності визначається різними аспектами, у залежності від змісту діяльності та умов її здійснення.

Рівень готовності студентів - майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовно-навчальної діяльності у початковій школі визначатиметься специфікою уведення студента у навчальне іншомовне середовище ВНЗ, рівнем професійного самовизначення студента (ситуативно обумовлене або ціннісно обумовлене професійне самовизначення[5,65]), педагогічною взаємодією викладача ВНЗ зі студентами та іншими чинниками.

З огляду на вище вказане, структурними компонентами готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовно-навчальної діяльності на уроках іноземної мови у початковій школі можна виокремити мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти.

Мотиваційний компонент готовності майбутніх вчителів початкової школи до реалізації іншомовної діяльності на уроках іноземної мови у початковій школі залежить від зовнішніх (необхідність виконання навчального плану студента, бажання отримати диплом ВНЗ, новизна, труднощі, навколишні обставини, поведінку присутніх та ін.) та внутрішніх чинників (самооцінка підготовленості суб'єкта до діяльності, його психофізіологічний стан, уміння мобілізуватися для виконання майбутньої роботи, контролювати свої емоційну стабільність і рівень готовності, бажання оволодіти професією, набути навчальний досвід та ін.).

Активний вплив на мотивацію майбутнього вчителя вимагає від викладача ВНЗ зосереджуватись на емоційно-рефлексивній сфері особистості студента. При цьому етап навчання у ВНЗ прямо пропорційний активності такого впливу, оскільки внутрішня мотивація щодо вивчення іноземних мов у студентів, які «змушені» вивчати іноземну мову відповідно до нових нормативних документів, як засвідчує наш досвід, майже відсутня. Джерелом як зовнішньої

(«мені треба») так і внутрішньої мотивації («я хочу») є потреба, в основі якої бажання мати те, чого людина ще немає, досягти того, до чого прагне. Отже, формувати таку потребу студента, мотивувати його до іншомовної навчальної діяльності не лише у форматі навчання у ВНЗ, а й упродовж подальшої педагогічної діяльності можна за умови досконалого володіння викладачем прийомами організації викладання іноземних мов у ВНЗ, фасилітаторськими здібностями, таким якостями як комунікабельність, комунікативність, дипломатичність та ін.

Когнітивний компонент готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовно-навчальної діяльності на уроках іноземної мови у початковій школі передбачає формування знаннєвої бази, вмінь оперування іншомовним матеріалом з точки зору лінгвістичного та методичного аспектів, що є підвалинами педагогічної діяльності вчителя іноземної мови на будь-якому ступені навчання.

Дискутуючи про специфіку формування іншомовної лінгвістичної компетенції майбутніх учителів початкової школи, слід зазначити, що, нажаль, ще непоодинокі випадки, коли у практиці викладання іноземної мови основна мета навчання зводиться до необхідності набуття мовної та мовленнєвої компетенцій, котрі, як відомо, передбачають:

- уміння здійснювати усне спілкування в типових ситуаціях навчально-трудої, побутової та культурних сфер спілкування;
- уміння розуміти на слух основний зміст автентичних текстів;
- уміння читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів та видів з різним ступенем розуміння їх змісту;
- уміння зафіксувати та передати письмово необхідну інформацію;
- засвоєння тими, хто навчається програмного мовного матеріалу як засобами оформлення або розуміння висловлювань у процесі спілкування на рівні, визначеному стандартом[6,44].

Безумовно, мовні навички та мовленнєві уміння забезпечують певний рівень вербальної комунікації, а також власні механізми спілкування, які важливо сформувати і без яких спілкування як діяльність не завжди здійсненна.

Разом з тим, досягнення повноцінної комунікації тих, хто навчається неможливе без оволодіння соціокультурною та соціолінгвістичною компетенціями, тобто уміння обирати та використовувати мовленнєві форми для здійснення комунікативного наміру у конкретній ситуації та уміння враховувати культурні особливості, правила вербальної та невербальної поведінки в типових ситуаціях спілкування.

Знання студентів про культуру країни, мова якої вивчається, володіння особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови (міміка, жести) у певних ситуаціях спілкування; знання національного менталітету як особливого психологічного способу життя носіїв певної культури, який базується на своєрідному зібранні законів і виступає як сукупність системи духовних цінностей, мислення, мовлення, поведінки - все це сприятиме сформованості у студентів цілісної системи уявлень щодо національно-культурних особливостей країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж інформацію, що й носії мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комфортної комунікації [8,43].

Отже підготовка майбутніх учителів початкової школи до здійснення іншомовно-навчальної діяльності має носити виражений культурологічний характер, що сприятиме розширенню світоглядних орієнтирів студента, підвищенню рівня загальної культури та, зрештою, впливатиме на внутрішню мотивацію до навчальної діяльності.

Зміст методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи має не тільки зводитись до формування стійких стереотипів щодо форм та методів організації навчально-виховного процесу з іноземної мови у початковій школі, а також специфіки формування видів мовно-мовленнєвої діяльності відповідно до психофізіологічного розвитку молодшого школяра. Важливим аспектом діяльності викладача ВНЗ, що формує у студентів методичну компетенцію є

акцентування їх уваги на значущості професії вчителя іноземної мови, функціях, що на сьогодні їх виконує вчитель, принципах його діяльності, особистісних якостях, світоглядних орієнтирах, рефлексивних здібностях.

Діяльнісний компонент готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовної діяльності на уроках іноземної мови у початковій школі передбачає створення іншомовного навчального середовища ВНЗ, де студенти мають можливість відчувати атмосферу взаємодії з викладачем навчального закладу, удосконалити рівень іншомовної комунікативної компетентності через участь у різних навчальних проектах, набути навчально-виробничий досвід (виробнича практика у ЗНЗ, участь студентів у різноманітних поза аудиторних заходах). При цьому важливим є орієнтир студентів на перехід від репродуктивного рівня діяльності до творчого пошуку, що у результаті також впливатиме на мотивацію студентів до подальшого ціннісно обумовленого професійного самовизначення.

Рефлексивний компонент готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовної діяльності на уроках іноземної мови у початковій школі має на меті формування у студентів навичок самостійного опанування іноземної мови, що зумовлено засадами кредитно-модульної організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, згідно з якими зростає роль самостійної роботи, аналізу власної навчальної діяльності, а у подальшому й педагогічної діяльності, уміння передбачити можливі потреби й проблеми педагогічної діяльності. Рефлексія у цьому контексті це – усвідомлення майбутнім учителем творчої спрямованості на досягнення поставлених цілей щодо освоєння педагогічної справи, його спрямування на осмислення власних результатів педагогічної діяльності, сприяння виробленню критеріїв їх оцінки і самооцінки, розкриття способів побудови алгоритму його діяльності, враховуючи конкретні умови такої діяльності.

Варто зазначити, що формування готовності майбутніх учителів початкової школи до іншомовно-навчальної діяльності має бути системним та охоплювати увесь період навчання у ВНЗ. Оптимізація підготовки майбутніх

учителів має відбуватись з урахуванням активного впливу на формування всіх складників його готовності до іншомовно-навчальної діяльності.

Реалізація вище зазначеного передбачає виконання цілої низки організаційно-навчальних заходів, які допоможуть викладачам вишів вдосконалити систему підготовки вчителів початкової школи, а майбутнім фахівцям ефективно працювати у сучасних освітніх умовах.

На нашу думку, шляхами оптимізації процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти, які у результаті сприятимуть формуванню висококласного фахівця визначено:

- Створення іншомовного навчального середовища студента, умов для безперервності мовної підготовки студентів.
- Удосконалення нормативної бази, яка регламентує навчально-виховний процес підготовки майбутніх учителів початкової школи.
- Посилення практичної спрямованості у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи у контексті набуття професійно значущих навичок та вмінь іншомовно-навчальної діяльності.
- Урізноманітненням форм, методів роботи та розширення матеріальної бази ВНЗ.
- Підготовка викладачів ВНЗ до роботи з майбутніми вчителями початкової школи.

Коротко зупинімося на характеристиці кожного з визначених шляхів оптимізації процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до навчання дітей іноземної мови.

Створення іншомовного навчального середовища студента передбачає активізацію навчально-виховної, наукової, соціально-гуманітарної роботи студентів у період навчання у ВНЗ через залучення носіїв мови у навчальний процес, участь студентів у різноманітних наукових заходах, присвячених розгляду проблем організації професійної діяльності в умовах глобалізації мовного простору, проведення різноманітних поза аудиторних освітньо -

виховних заходів за участю студентів з метою підвищення рівня їх методичної та фахової компетенцій.

Щодо удосконалення нормативної бази, яка регламентує навчально-виховний процес підготовки майбутніх учителів початкової школи, варто зазначити, що нагальним на сьогодні є внесення змін у навчальний план підготовки майбутнього вчителя початкової школи, а саме її нормативну частину, що стосуються формування іншомовної комунікативної компетентності студента. При цьому слід зважати на системність внесення таких змін, оскільки важливо охопити теоретичними та практичними дисциплінами, що формують іншомовну комунікативну компетентність студентів увесь цикл навчання у ВНЗ.

Серед дисциплін, які, на наш погляд, сприятимуть профорієнтації студентів, інтенсифікації змісту їх підготовки, ознайомленню з методологічними основами майбутньої професії варто пропонувати до вивчення «Основи методики навчання іноземних мов», «Сучасні педагогічні технології навчання іноземних мов», які мають викладатись з перших курсів і носити пропедевтичний характер.

Проблема посилення практичної спрямованості у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи потребує перегляду змісту та терміну проходження студентами виробничої практики. Мати можливість набувати практичний досвід студенти мають з перших курсів, при цьому важливим є перерозподіл пасивного і активного залучення студентів до проведення уроків. Бази виробничої практики мають стати для студентів експериментальними майданчиками, де вони постійно, під наглядом досвідчених педагогів-наставників зможуть загартовуватись професійно.

Суттєву роль у посиленні практичної спрямованості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи відіграють лабораторні заняття, які поряд з такими організаційними формами навчання як лекції, практичні і семінарські заняття актуалізують отриманий теоретичний матеріал і студенти мають можливість практично підтвердити теоретичні положення

дисциплін фахово-методичного спрямування, а також проводити під керівництвом викладача імітаційні експерименти у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях.

Урізноманітнення форм, методів роботи та розширення матеріальної бази ВНЗ передбачає перехід від академічності наданої інформації до практичної спрямованості змісту навчання, виходячи з індивідуально-виробничих потреб студента, використання навчальних методів, розрахованих на різні рівні підготовки студентів та доступ до інноваційних технологій навчання, що покращують його продуктивність;

Ще однією проблемою є готовність викладача ВНЗ до роботи з майбутніми вчителями початкової школи, його переорієнтація на нові вимоги до професійних характеристик майбутнього фахівця.

Характерними якостями, що мають бути притаманні викладачу ВНЗ є наступні: високий рівень загальної культури, гуманізм, демократичність, полікультурність світоглядної позиції, емоційна стійкість, уміння аналізувати власні психічні процеси, здатність до самоконтролю та самоорганізації, до безперервного прагнення підвищення власного професіоналізму, толерантність, зваженість, педагогічний такт, комунікативні здібності, що полягають в здатності до співробітництва, терпимого ставлення до думки співрозмовника та ін. Викладач ВНЗ працює з особистістю, що знаходиться на етапі формування своєї світоглядної позиції та покликаній, в зв'язку з цим, формувати знання, уміння, навички в певній галузі та ключові життєві компетентності, він має мотивувати студента до освіти та самоосвіти, самовдосконалення, допомогти адаптувати нову отриману інформацію до системи власних поглядів, власного життєвого досвіду того, хто навчається.

Висновки. Звісно, проблема оптимізації процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи потребує подальшого дослідження. Перспективою подальших наукових розвідок ми вбачаємо у більш ретельному вивченні проблеми визначення складових професійної компетентності викладача ВНЗ,

покликаного формувати нову генерацію педагогічних кадрів для початкової ланки загальної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. П. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
2. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. – 6-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 336 с.
3. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Измайлова О. А. Формування іншомовної комунікативної компетенції як структурного компонента комунікативної культури студентів мовних ВНЗ / О. А. Измайлова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2010. – № 17. – с. 66 –72.
5. Котенко О. В. Освітнє середовище ВНЗ як чинник професійного самовизначення майбутнього вчителя іноземної мови / О.В. Котенко // Молодь і ринок. - 2012. - №2 (85). - С. 62-66.
6. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
7. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти Кабінет Міністрів України; Постанова, Стандарт, План [...] від 20.04.2011 № 462 [Електронний ресурс].- Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-п.-> Назва з екрану
8. Сысоев П.В. Язык и культура: в поисках нового направления в преподавании культуры страны изучаемого языка // Иностр. яз. в школе. – 2001. - № 4. – С. 12-14.

Аннотация: В статье определены пути оптимизации подготовки будущих учителей начальной школы к профессиональной деятельности согласно современным образовательным парадигмам. Рассмотрены структурные компоненты готовности к иноязычно-учебной деятельности будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: будущий учитель начальной школы, иноязычная коммуникативная компетентность, готовность к иноязычно-учебной деятельности.

Annotation: The article analyzes the ways to optimize the preparation of the future primary school teachers to the professional activities according to the modern educational paradigms, considers the structural components of preparedness of the future primary school teachers to the foreign-language-learning activities.

Keywords: future primary school teacher, foreign language communicative competence, preparedness to the foreign-language-learning activities.